

SZEMLE

Dézsi Lajos kézírathagyatéka. Összeállította MONOK István. (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Bibliothecaria, Tomus X.) Szeged, 1989. 113. p.

Dézsi Lajost nemcsak mint József Attila professzorát és segítőjét tartjuk számon, hanem mint a régi magyar irodalom jeles és termékeny kutatóját is. Hagyatéka a Szegedi Egyetemi Könyvtárba került, s méltatlan körülmények között ott hevert jó fél évszázadig. A kéziratár kezelői és a szegedi irodalomtörténészek ismerték ugyan az anyagot, néhány szép tanulmány is készült belőle, de igazán használhatóvá csak mostani feltárása után vált.

Monok István rövid előszavában végigköveti Dézsi Lajos életútjának főbb állomásait a debreceni Református Teológiai Akadémiától, berlini és budapesti tanulmányain át egészen a Kolozsvári Magy. Kir. Ferenc József Tudományegyetemig. Erdély megszállása után az egyetemet követve ő is Szegedre költözött, s folyamatosan viselt különböző egyetemi tisztségeket. 1921–1932-ig a Magyar Irodalomtörténeti Társaság vezetője volt, s közben dékán (1922–1923.), prodeán (1923–4.), rektor (1928–29.) és prorektor (1921–22., majd 1929–30.). Az Akadémia 1923-ban emelte rendes tagjai sorába.

Ismeretes, hogy a szegedi egyetem irattára elpusztult. Szerencsére Dézsi hagyatékában – s más professzorokéban is – számos az egyetemi élettel kapcsolatos irat található, amelyek ugyan nem pótolhatják a dokumentumokat, de főbb vonalaiban rekonstruálhatóvá teszik az egyetem történetét. Különösen gazdag ilyen szempontból, számos tisztségéből következően, Dézsi Lajos hagyatéka. Előadásainak szövegén, diákjainak névsorán át a különböző egyetemi rendezvények napirendjét feltüntető meghívókra, az összefüggéseken keresztül jegyzeteire gondolunk itt elsősorban.

A hagyatéknak igen gazdag szövegmásolatokban, melyek nagyjából Dézsi autográf, s rendkívül pontos másolatai 16–17. századi irodalmi szövegekről, de akadnak fotókópiák is. E másolatok értékét növeli, hogy vannak köztük olyanok is, melyek eredetije időközben elpusztult, illetve amelyek hozzáférhetetlen erdélyi közgyűjteményben lappanganak.

Dézsi Lajost azonban nemcsak irodalomtörténészként tartjuk számon, hanem mint bibliográfust is. *Adalékok a magyarországi nyomtatványok bibliographiájához* c. műve ma is sokat forgatott kézikönyv. A legnagyobb szolgálatot azonban Apponyi Sándor *Hungariájának* befejezésével és sajtó alá rendezésével tette tudományunknak. Az ő gondozásában jelent meg 1925-ben a 3. és 4. kötet. (Apponyi Sándornéval folytatott levelezése szintén megvan a hagyatékban.)

Kiterjedt levelezése külön is figyelmet érdemel. Csaknem valamennyi, a korban jelentős irodalomtörténésszel, történésszel levelezésben állott, tudománytörténeti szempontból tehát nem mellőzhető az anyag. A levelezés betűrendben került közlésre, de a levélírók nem szerepelnek – sajnos – a mutatóban, melynek azonban nem ez a legnagyobb hibája. A számok nagyobbik része, mintegy 80%-a hibás. Nehéz kideríteni ennek okát. Úgy véljük, hogy a 177. tétel után utólag beszűrt egyet a szerző, de ezt nem korrigálta az előzőleg már elkészült mutatóban. Akárhogy is történt, kár érte, mert különben csak dicsérnünk kell Monok Istvánt, aki szakítva a szegedi Egyetemi Könyvtár korábbi munkatársainak gyakorlatával, nemcsak a maga számára aknáztta ki Dézsi Lajos hagyatékának kincseit, hanem a gyűjtemény rendezése után – számos tudományág hasznára – annak katalógusát is közzétette.

KÖHEGYI MIHÁLY

Bibliophilie und Buchgeschichte in Finnland. Aus Anlaß des 500. Jubilæums des Missale Aboense. Hrsg. v. Esko HÄKLI und Friedhilde KRAUSE. Berlin, 1988. 107 p.

Az első finnországi nyomtatott könyv megjelenésének 500. évfordulóján a helsinki egyetemi könyvtár a berlini Staatsbibliothekkal közösen egy kisméretű, szerény kiállítású, de gazdag tartalmú tanulmánykötetet adott ki. A németországi közreműködést és a kiadvány német nyelvét részben az indokolja, hogy Finnország nyomdászatának megszületésében jelentős szerepet játszottak a német nyomdászok, részben pedig az az általunk is jól ismert körülmény, hogy a kis népek csak valamely világnyelven léphetnek ki a nyelvi elszigeteltségük okozta ismeretlenségéből. (Ez vonatkozik sajnos még a két legnagyobb finnugor származású népre is, hiszen nyelvrokonságunk ellenére sajnos – még egymás között is – mi is közvetítő nyelvekre vagyunk rászorulva.) E kis kötet tanulmányai segítségével éppen a finn könyvtörténet néhány fontos területéről kapunk tájékoztatást.

Ismeretes, hogy Finnország a 12. század közepétől 1809-ig a svéd birodalom része volt. Ez a körülmény, valamint a reformáció 16. századi viharos évtizedei magyarázzák, hogy a finnországi könyvkiadás csak vontatottan indulhatott meg. A finnországi könyvtörténet kezdetének tekintett *Missale Aboense* 1488-ban, a turkui püspök megrendelésére, Bartholomäus Ghotan lübecki nyomdájában készült. E mű volt az egyetlen ősymtatványuk. A második Finnország számára nyomtatott könyv, a *Manuale seu Exequiale Aboense* című szertartáskönyv csak 1522-ben látott napvilágot Halberstadtban, az utolsó római katolikus turkui püspök rendelésére.

Pedig – miként a múlt századi kutatások kiderítették – a középkori Finnországban tekintélyes könyvgyűjtemények voltak, ezeknek azonban csak a töredékei maradtak fenn. Magából a *Missale Aboense*-ből csak egyetlen pergamen-példány maradt fenn, de a töredékekből három példányt állítottak össze. 1971-ben faksimile-kiadás készült, melyet a jubileum alkalmából ismét kiadtak.

A kötet írásai a finn könyvtörténet kezdetein kívül (Esko Häkli: *Entstehung und Entwicklung des finnischen Buches*) megvilágítják a finn könyvkultúra egyéb fejezeteit is. Így olvashatunk az észak-európai könyvkereskedelem kibontakozásáról (Holger Nickel: *Zu Buchhandel und Buchproduktion im nordeuropäischen Raum der Inkunabelzeit*), 18. századi könyvtárakról (Folke Nyberg: *Eine Bibliothek aus dem 18. Jahrhundert in Porvoo*), a 17–18. századi finn tudósokról (Anto

Leikola: *Finnische Gelehrte im 17. und 18. Jahrhundert*), a finnországi bibliofiljáról (Jarl Pousar: *Bibliophilie in Finnland*) és hasonló témákról.

A kiadvány értékes információkat tartalmaz azok számára, akik a finn művelődéstörténetben kevésbé járatosak. Ez sajnos sokunkról elmondható, pedig éppen e tanulmányok bizonyítják, hogy ha a nagy földrajzi távolság miatt a két nép között, elválásuk óta aránylag kevesebb volt is a kapcsolat, az európai kultúrába való beilleszkedés és az azért vívott küzdelmek terén számos analógia és sorsközösség mutatható ki, még a könyvtörténet keretében is.

KÓKAY GYÖRGY

Walter Lukan–Max Demeter Peyfuss: Ost- und Südosteuropa-Sammlungen in Österreich. Verzeichnis der Bibliotheken, Institute, Archive und Museen. Wien–München, 1990. Verlag für Geschichte und Politik–R. Oldenbourg Verlag. 168. p.

Az Ausztriában a kelet-, közép-, kelet-közép- és délkelet-európai kérdéseket kutató nélkülözhetetlen segédkönyvet kapott kézbe ezzel az intézmény- és kutatóhely-jegyzékkel. Látszatra alig több, mint egy szokásos címjegyzék, valójában éppen a rendkívül alapos leírás teszi lehetővé, hogy nemcsak az egyes könyvtárak, intézményi könyvtárak, intézetek, múzeumok gyűjtőkörét, anyagának jellegét és – nem utolsósorban a „keleti” – cserepartnerek jegyzékét kapjuk meg, hanem ennél jóval többet: az osztrák „keleti” érdeklődés tagozódását, egy tudománypolitika területi megoszlását, valamint (ha címszavakban is) intézmény- és gyűjteménytörténetet. Ilyen módon betekintést nyerhetünk az osztrák kutatási lehetőségekbe és kutatási irányokba egyszerre; az ötféle név- és tárgymutató (intézményi jegyzék területi – városi – megoszlás szerint, az intézmények ábécérendbe sorolt jegyzéke, személynévmutató, a publikációk mutatója, a kutató régió, illetve a tárgykörök mutatója) kitűnően eligazít; bármely oldalról igyekszünk információt kapni, sokoldalú és megbízható ismeretekkel fogunk rendelkezni. Az egyes „szócikkek” felépítése ekképpen alakult: az intézmény neve, címe, telefonja, vezetője, a tudományosan minősített munkatársak száma, a használat-, igénybevétel köre, nyitvatartási idő, az állomány (mennyiség, jelleg), gyűjtőkör, különleges gyűjtési terület, a gyűjtemény leírása (mikor alapították, mit tartalmaz az anyaga, különlegesen érdekes vagy fontos anyag stb.), katalógusok, az intézményről kiadott, jelenlegi legfontosabb publikációk, tudomá-

nyos kapcsolatok és cserepartnerek, az intézményről szóló összefoglaló szakirodalom. Az intézmények, könyvtárak jelentőségének megfelelően terjedelmesebb vagy rövidebb a megfelelő szócikk, s természetszerűleg elmaradnak egyes információk ott, ahol erre nincs szükség, illetve bővül más információkkal, ahol az intézménynek és könyvtárnak lényeges közölnivalója akad.

Az ilyen jellegű összeállítást a kutatói igény és a megnövekedett tudományos érdeklődés indokolja. Ausztria mindig is fontos szerepet töltött be a magyar és a környező sláv népek kulturális életében, Bécs jó darabig a szlavisztika egyik központja volt; s az évezredes történelmi, dinasztikus, főúri és egyéb kapcsolatok eredményeképpen bécsi és általában ausztriai könyvtárak őrznek sok olyan hagyatékot, amelyek ismerete nélkülözhetetlen az egyes nemzeti történetek és művelődéstörténetek szempontjából. Az Ausztriában található kelet- és délkelet-, valamint közép- és kelet-közép-európai anyag felmérése, lelőhelyeinek rendszerbe és rendbe foglalása így a kutatás előfeltételének minősül, kiváltképpen, ha a megkönnyebbedett utazási-kutatási ösztöndíj lehetőségekre gondolunk. Különösen hasznos az egyes egyetemi (tanszéki) könyvtárak anyagának ismeretése, hiszen ezek általában elveszték a kutatók szeme elől, és inkább csak az egyetemi szeminaryumok résztvevői előtt voltak nyitva. Jóllehet megbújhatott számos, a kutatás szélesebb köre számára izgalmas, feldolgozásra váró anyag.

A rendkívül gondos munkával, alapos gyűjtéssel előkészített kótet minden kutató számára igen fontos segédeszköz, és kívánatos volna más országokban is hasonló anyag nyomdába adása, megjelentetése.

FRIED ISTVÁN

BI-Lexikon. Literaturen Ost- und Südosteuropas. Ein Sachwörterbuch. Hg.: Ludwig RICHTER und Heinrich OLSCHOWSKY. Leipzig, 1990. Bibliographisches Institut. 400 p.

Feltehetőleg az utolsó könyvek egyike, amelynek kolofonjában ezt a jelölést találjuk: Printed in the German Democratic Republic. S amikor üdvözölve a történelmi változásokat, mégis vegyes érzelmeinkről számolunk be, ez annak szól, vajon különféle intézmények munkatársaitól a jövőben fogunk-e kollektív tevékenység eredményeképpen ilyen és ehhez hasonló — anyagában jórészt nélkülözhetetlen információkat tartalmazó — kézikönyveket kapni? Vajon az egyes projektumok szűkre méretezett személyzete képes lesz-e majd ilyen.

igényében impozáns, kilenc nagy irodalmi területet átfogó vállalkozás teljesítésére ennyire rövid idő, mintegy három és fél esztendő alatt. (Az utolsó hivatkozások 1988-as munkákra vonatkoznak.) S ha számos kifogást emelhetünk is a tényanyagot illetően, ezért nem a gyors munkát, inkább a helytelen gyakorlatot tesszük felelőssé: a lektorálás munkáját ugyanis nem helyi erőkre, hanem az egyes nemzeti irodalomtudományok képviselőire kellett volna bízni, így számos (kisebb-nagyobb) tévedés elkerülhető lett volna.

A jól szervezett kollektív munka iránt érzett nosztalgianak azonban határt szab a lexikon „szellemisége”, amely híven fejezi ki az egykori NDK irodalom- és tudományszemléletét, mely a valóban irodalmi-esztétikai tényezőkkel és jelenségekkel szemben majdnem több helyet biztosít az ideológiának, s a nagy és európai jelentőségű irodalmi irányok között a valójában sosem pontosan meghatározott és kiemelkedő alkotásokkal aligha dicsekedhető „szocialista realizmus”-t melegen méltatja (elhallgatva természetesen, hogy az öreg Lukács György szerint Szolzsenyicin a „szocialista realizmus” legújabb irodalmának legjelentősebb képviselője). Ugyancsak ideológiai és nem esztétikai mérlegelés alapján került a „proletarische Literatur” a kiemelt szócikkek közé, hasonlóan a „Literatur des antifaschistischen Widerstands 1939/45” szócikk, amely a jelzett évszámokat megelőző példákat is hoz, egyébként helyesen, amely viszont ugyanakkor a korszak stíluspluralizmusa miatt jószerivel mellőzni kényszerült az a fundamentális kérdés: a korszak üldözött költői miképpen teremtik meg műveikkel a valóságban nem létező harmóniát, a klasszikus forma és a mondandó szigorúsága miképpen fejezi ki élet és irodalom diszkrépanciáját.

A kötetnek feltétlenül érdeme, hogy a tizenöt szerző azonos elvek szerint építette föl szócikkeit, s az egyes területekre eső szócikkek arányát is megfelelőnek mondhatjuk. 33 általános jellegű szócikk (stílusorszakok, áramlatok, irányok, szellemi mozgalmak) mellett az albánra 11, a bolgárra 31, a jugoszláv népek irodalmára 30, az újjöröggre 20, a lengyelre 45, a románra 28, a szlovákra 25, a csehre 31, a magyarra 34 szócikk esik. A Teleki Könyvtár a magyar és a román szócikkek között egyként említettik, jóllehet a 18. századi Erdély főura, Teleki Sámuel intencióinak ez aligha felel meg. Más kérdés, hogy az átfogó, szinte valamennyi irodalom jelenségeit magukba foglaló címszavak a fenti látószólagos egyenlőtlenségeket elsimitják, mindenütt vagy az esetek többségében arányosan tárgyvalva az irodalmakat. Csak arról feledkeztek meg a szer-

kesztők (vagy túlzott óvatosságból tértek ki a feladat elől?), hogy legalábbis 1944-ig nemcsak jelentős számú német ajkú lakosság élt az általuk Ost- und Südosteuropának (általunk Ostmitteleuropa und Balkannak) nevezett területen, hanem ez a német ajkú lakosság számottévó, a 20. században pedig világirodalmi jelentőségű szerzőket és műveket adott. Nem tudom, milyen meggondolás alapján került a „rumänische Literatur” szekciójába a *Neue Literatur* c. folyóirat, amely 1949-től Temesvárt, 1956-tól Bukarestben jelenik meg, előbb fél-évenként, majd kéthavonként, végül havonta. Ez az egyetlen nyom árulkodik arról, hogy a régióban német ajkúak éltek, illetve élnek, ez az önmagában jelentős, de manapság sem az egyedüli produkciója a régió németiségének. Például a prágai német irodalom (Kafka, Max Brod stb.) vagy az 1944-ig megjelenő *Pester Lloyd*, a *Prager Tagblatt*, *Prager Presse* (hogy csak néhányat említsék a fölösen szaporítható hiánylistából) ebbe a lexikonba kívánkoztak volna, hiszen nem a sajnálatosan és kényszerűen megfogatkozott számú romániai németek lapja volt az egyetlen, amely közvetítő szerepet vállalt egy anyanyelvi irodalom és a német nyelvű olvasók (illetve a világirodalom) között, hanem a prágai *Ost und West* vagy a ljubljanei *Carniolia*, a horvátországi *Luna* vagy *Der Pilger*, de említhetjük a *Pesther Tageblattot*, a *Pester Zeitungot* is. S ha – egyébként üdvözlésre méltó módon – szócikket kapunk „Jiddisches Theater” címen (jó lett volna a jiddis nyelvű *irodalomról* is olvasni!), akkor a régióban sokáig sikeres német nyelvű színházakról miért nem? Csak mellékesen: a pesti Német Színház 1812-es megnyitójára Beethoven komponált ünnepi nyitányt. Azt általában elmondhatjuk, hogy ahol bonyolultabbnak tetsző, a hagyományos keretekbe nem férő jelenségekről volt szó, ott a szerzők lemondtak annak tárgyalásáról: jó példa erre a „Nationaltheater” címszó. Míg a szlovák részben legalábbis említik a mozgalommá fejlődő „Laienspiel”-t, addig a szerb (illetve „jugoszláv”) részben nem kerül sor annak említésére, hogy a szerb színházas atyja, Joakim Vujić nem csupán fordított magyarból, hanem magyar színesekkel közösen produkált színelőadást Pest-Budán. Am jellemző az is, hogy a valójában együvé tartozó vagy egy címszó alatt tárgyalható műfajokat, jelenségeket nemzeti irodalmak szerint szét-szabdadják, s így lényegében ismétlésekre kényszerülnek; s ami még nagyobb hiba: a hasonlóságokra jórészt nem derül fény, és így nemzeti irodalmi jellegzetességként tetszik ki, ami irodalmak meghatározott fejlődési fázisában szinte törvényszerű. Bolgár–jugoszláv (persze, nem szlovén)–

román „Heiduckenlieder”-ről olvashatunk és külön „Kleftenlieder” címszó alatt újjörög népénekéről, viszont elmarad a magyar betyárénekek említése. Ugyancsak külön esik szó a román poporanizmusról; „Volkstümmler-Schriftsteller” címmel a magyar mozgalomról, s nem esik szó a ruralizmusról, majd ismét külön írnak a magyar szociográfáról (mint jórészt magyar írók törekvéséről), s így az ideológiai gyökerekben mutatkozó hasonlóság, majd a paraszt-kultusz fölerősödése, a parasztregevények szerepe, expresszionizmussal érintkező előadásmódja közös jellemzőként nem említetik. Ugyancsak elfeledkeztek a szerkesztők arról, hogy az ariánusok nemcsak Lengyelországban tevékenykedtek, hanem, mint erről több nem magyar nyelvű monográfia tanúskodik, Erdélyben is, nem is szólva a lengyel–magyar kulturális-politikai kapcsolatokkal foglalkozó lengyel, magyar, német és angol nyelvű szakmunkákról, továbbá a kötet 12–13. lapján található magyar kézikönyvekről. *Plamen* címen kizárólag horvát lapról ír a kötet, a cseh *Plamen*ről nem; a neoklasszicizmusról úgy esik szó, mint 1945 után keletkezett lengyel irodalmi mozgalomról, jóllehet az olasz irodalomtudomány „gusto neoclassico”-ját a magyar irodalomtörténész Szauder József a magyar klasszicizmusnak kései szakaszára alkalmazta, és ezen bírálat szerzője a fogalmat érvényesnek vélte és véli a kelet-közép-európai irodalmaknak a romantikát megelőző, másutt közvetlenül elébe játszó periódusára (bár a „klasszicizmus” címszóban fölvetődik ez a probléma). Ennek megfelelően elnagyoltnak és pontatlannak tartom azt, amit a szentimentalizmus és a romantika viszonyáról írnak a szerzők („gelegentlich verflochten, oft aber im Widerstreit von ihnen”), hiszen különféle poétikák meghatározta irányokról nemigen tétélezhető, hogy „gelegentlich verflochten”, mivel akkor a poétika lényeges elemei változnak (Erről Northrop Frye-től kezdve Szauder Józsefíg sokan írtak!).

Nemigen értem, hogy miért nem kapott a manierizmus és a rokokó külön címszót (több helyütt, elszórvva találunk rájuk utalásokat), az meg végképpen hiba, hogy „Buchhandel” vagy „Buchwesen”, ill. „Zeitungen” címszavakra nem bukantunk, amikor „Lesehallé”-kről bolgár viszonylatban, továbbá a jugoszláv olvasási szokásokról szólva megfelelő ismertetést kapunk. Egyrészt a könyvkultúra fejlődését nagyobb távlatban bemutató címszóba (amely valamennyi irodalomra kiterjedhetett volna) belefért volna a „Lesehalle”, továbbá: „Lesezirkel”, „Verlag”, „Verlagspolitik” stb. témaköre, másrészt olyan részletekre is lehetett volna gondolni, mint a falusi könyvtárak és

általában az olvasási szokások bemutatása. Ebbe a gondolatkörbe tartozik, hogy a ponyvairadalom – Volksbuch – is említést érdemelt volna, a több nyelven kiadott műveknek nem csupán izléstörténeti szerepe számotvővé. Ugyancsak igen tanulságos lett volna, ha az irodalmi hamisításokat összefoglaló jellegű címszó mutatta volna be, röviden érintve a küzdelmet, amelyet jórészt pozitivistá szellemiségű alkotók a tudományos igazságért folytattak. Mindenesetre ilyen és ehhez hasonló példák sokkal többet árultak (volna) el az egyes nemzeti irodalmakról és a régióról, mint a túl hosszúra sikerült „proletarische Literatur” vagy a nem kevésbé terjedős „sozialistischer Realismus”. A messianizmus – a szerkesztők szerint – a lengyel és a szlovák irodalom romantikus korszakának jellegzetessége, jóllehet legalább olyan mértékben van jelen a magyar irodalomban is az 1840-es években. Itt jegyzem meg, hogy több helyütt erősen félrevezető a „Slowakei” megjelölés: például Ján Kollár 1819–1849 között Pesten volt evangélikus lelkész, tevékenysége a szlovák irodalomba illik, nem egy pontosan meg nem határozott Szlovákiába. Ebben az időben csupán a lelkekben és az eszmében élt „Polen” (a harmadik felosztás után 1918-ig), „Slowenien” sem létezett államjogilag, a legjelentősebb írástudók sem sejtették a *Krajnska Čbelica* kiadásakor, hogy az 1918 után miképpen fog létrejönni.

Ide kapcsolódik az a megjegyzésem, hogy német szövegben furcsának hat a városneveknek nem német nyelvű jelölése. Ugyanis szinte mindegyik, a lexikonban előforduló városnak van német neve, amelyet ismertek, használtak. Az lett volna a jó megoldás, ha a szövegben németül lettek megtalálhatók, s egy tárgymutatóban vagy városnév-mutatóban az összes nyelven, amelyben létezik megjelölésük. Arról nem is szólván, hogy a szövegben Bratislava, Pressburg és Pozsony (Pozsony formában, sajtóhibásan) egyként felbukkan.

Egy lexikon esetében az olvasó-használó „udvarias kiszolgálásához” tartozik a lehető leggondosabb korrektúra. Ebben a kérdésben – sajnos – el kell marasztalnunk a szerkesztőket is, a kiadót is. Ennél még súlyosabb a tárgyi tévedések, elírások nagy száma. Ha az „Aurora” címszót vesszük példának, rajta érzékeltethetjük, mi-féle hibalehetőségeket nem sikerült elkerülnie a kötetnek. A szócikkben (38–39.) többek között az alábbiakat olvashatjuk: „Der Almanach trug wesentlich zur Verbreitung der Novelle. des Romans und der volksliedhaften Dichtung sowie zur Herausbildung einer ungar. Literaturkritik”. Mint ahogy az almanachról szóló szakirodalomból ki-

tetszik, egy almanachban egy adott nemzeti irodalom egyesítendő természetét gyűjtik (válogatva) össze, terjedelmi korlátozottsága miatt szinte sosem adhat közre regényt, és sokkal szélesebb (általában női) olvasóközönségre tart igényt, mintsem abban a korban (1821–1837.) még kétséges státussal rendelkező irodalmi kritikának helyet biztosítson. Adott esetben az *Aurora*-ban természetesen nem találhatunk sem regényt, sem kritikát, ellenben a „volksliedhafte Dichtung” köréből nem hiányzik az 1820-as évekre európai hírűvé vált és Goethe által is elemzett szerb népköltészet magyar fordítása. Viszont nincsen szó arról, hogy egy időben két *Aurora* is létezett (a másikat Szemere Pál szerkesztette, s mindössze két kötetet jelent meg!). A szócikk tartalmazza az 1919–1922 között ugyanezen a néven publikált folyóiratot is. Ezzel szemben a „Reformzeitalter” címszó (278–279.) az almanach *Aurora*-t már folyóiratként (Zeitschrift) emlegeti (a két szócikk szerzője egy és ugyanazon személy). „Jakobinenliteratur” címszó alatt lexikonunk mindössze lengyel és magyar irodalmi törekvésekről emlékezik meg, a magyar jakobinusok horvát és szlovák résztvevőiről nem tud, jóllehet a horvát és szlovák verses hozzájárulás sem jelentéktelen (szlovák Marseillaise-fordítás). Itt jegyzem meg, hogy a lexikon információjával ellentétben Kazinczy Ferenc nem fordította magyarra Schiller drámáit, csupán a Don Carlos egy egészen rövid részletét. Verseghy sem közvetítette *Stemet* a magyar irodalomba, mivel fogságában (1795–1802 között) a *Tristram Shandy*-ből egy aprócska részletet fordított csupán, s az is kéziratban maradt. Az itt helyesen méltotott Batsányi János az „Aufklärung” címszóban irodalomtudományi munkák szerzője (jókorá tévedés), a *Magyar Museum* címszó pedig a nemesség konzervatív nemzeti álláspontjához közelíti (ki tudja, miért?). 1873-ig jogilag még nem létezett Budapest, így a 18. század végén nem lehetett ott a szerbség kulturális központja sem, a „*Letopis Matice srpske*” címszóban nem tudjuk meg, hogy 1830–1864 között Pest-Budán adták ki; 1910-ben, de máskor sem jelent meg Ady Endrének magyar nyelvű kötetete *A csodák esztendeje* címmel (S. 224.), csak németül 1987-ben. A középkori horvát irodalomról szólva a szerző nem vesz tudomást Hadrovics László roppant jelentőségű közléséről, amellyel a legrégebb horvát lírát gazdagította. (*Studia Slavica* 1988. 5-37.) Kisfaludy Károly színművének címe helyesen: *A' tatárok Magyar országban*, német nyelven 1820-ban jelent meg Brunnben, Georg von Gaál fordításában a Theater der Magyaren című kötetben, *Die Tartarn in Ungarn* címmel (Vö.

147.); Fáy Andrást nem lehet a történeti dráma művelőjének nevezni (279.); Tömörkény István a paraszti élet és nem a nagyvárosi proletáriátus ábrázolója (273.). . .

Itt hagyom abba a kisebb-nagyobb hibák felsorolását, ám mindezzel nem szeretném azt a láttszatot kelteni, mintha teljesen fölösleges lett volna a lexikon kiadása. Főleg az újjörög és az al-bán anyag látszik megbízhatónak; s ha szemléle-

tében nem is, anyagában a szláv irodalmak és a magyar irodalom is megfelelően vannak képviselve a kötetben. Ez azonban csak azt jelenti, hogy a szerkesztők és a szerzők nagy anyagot gyűjtöttek össze, kijelölték a fő vonalakat, de a kidolgozásba — sajnos — hibák csúsztak. Ezért ezt a lexikont kizárólag kritikával és óvatosan lehet használni.

FRIED ISTVÁN

A kiadásért felel az Argumentum Kiadó igazgatója
Szedte az Argumentum Kft.
Megjelent 11,5 A/5 ív terjedelemben
HU ISSN 0025-0171
Nyomta a Jahn Ferenc Dél-pesti Kórház nyomdaüzeme
Felelős vezető: Hujder Zoltán
Munkaszám: 113/92

TARTALOM

<i>Tóth Sándor</i> : Erdélyi matematikai kéziratok a 14–19. századból	175
<i>Pető Gábor Pál</i> : Adalékok Gábor Andor újságírói pályakezdésének és első korszakának (1903–1907) történetéhez	207
<i>Tüskés Gábor</i> – <i>Knapp Éva</i> : Címlapillusztrációk egy 17. századi jezsuita szerző aszketikus munkáiban	230

KÖZLEMÉNYEK

<i>Borsa Gedeon</i> : A legrégebben nyomtatott pécsi misekönyv	258
<i>Wix Györgyné</i> – <i>Kis Elemérné</i> : Kalmár György szótártörredéke 1781-ből	261
<i>Szilágyi Márton</i> : Adalékok Decsy Sámuel Osmanográfájának kiadástörténetéhez	264
<i>May István</i> : Miller Jakob Ferdinánd levelesládájából	266
<i>Bényei Miklós</i> : A reformkori országgyűlések kezdeményezései a korvinák hazahozatalára	278
<i>Sz. Fehér Erzsébet</i> : Erdélyi János versei az 1840-es évek tankönyveiben	282
<i>Szabó György</i> : Adalékok a magyar református egyház 19. századi művelődési törekvéseihez (Tóth Ferenc reformtervei)	284
<i>Batári Gyula</i> : A clevelandi „Szabadság” és alapítója, Kohányi Tihamér	291
<i>Szecsó Károly</i> : Bajcsy-Zsilinszky Endre könyvének („Egyetlen út: a magyar paraszt”) Zs. Szabó Sándor számára dedikált példánya	296

SZEMLE

Dézsi Lajos kézírathagyatéka. Összeáll. Monok István. Szeged, 1989. (<i>Kőhegyi Mihály</i>)	298
Bibliophilie und Buchgeschichte in Finnland. Aus Anlaß des 500. Jubiléums des Missale Abense. Hrsg. v. Esko Häkli und Friedhilde Krause. Berlin, 1988. (<i>Kókay György</i>)	299
Walter Lukan – Max Demeter Peyfuss: Ost- und Südosteuropa-Sammlungen in Österreich. Verzeichnis der Bibliotheken, Institute, Archive und Museen. Wien–München, 1990. (<i>Fried István</i>)	299
BI-Lexikon. Literaturen Ost- und Südosteuropas. Ein Sachwörterbuch. Hg. Ludwig Richter u. Heinrich Olschowsky. Leipzig, 1990. (<i>Fried István</i>)	300

SOMMAIRE

<i>Tóth, Sándor</i> : Des manuscrits mathématiques de Transylvanie des XIV ^e –XIX ^e siècles	175
<i>Pető, Gábor Pál</i> : Contributions a l'histoire du début et de la première période (1903–1907) de la carrière de journaliste d'Andor Gábor	207
<i>Tüskés, Gábor – Knapp, Éva</i> : Illustrations de pages de titre dans les ouvrages ascétiques d'un auteur jésuite du XVII ^e siècle	230

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Borsa, Gedeon</i> : Le missel de Pécs imprimé il y a le plus longtemps	258
<i>Wix, Mme György – Kis, Mme Elemér</i> : Le fragment de dictionnaire de György Kalmár de 1781	261
<i>Szilágyi, Márton</i> : Contributions a l'histoire de la publication de l' <i>Osmanografia</i> de Sámuel Decsy	264
<i>May, István</i> : De la boîte de lettres de Jakab Ferdinánd Miller	266
<i>Bényei, Miklós</i> : Les initiatives des diètes à l'ère des réformes en vue de rapporter au pays les Corvinas du roi Mathias	278
<i>Sz. Fehér, Erzsébet</i> : Les poèmes de János Erdélyi dans les manuels scolaires des années 1840 ..	282
<i>Szabó, György</i> : Contributions aux efforts culturels de l'église réformée hongroise au XIX ^e siècle (Les projets de réforme de Ferenc Tóth)	284
<i>Batári, Gyula</i> : La revue "Szabadság" (Liberté) de Cleveland et son fondateur, Tihamér Koháry ..	291
<i>Szecsákó, Károly</i> : Un exemplaire dédié a Sándor Zs. Szabó de l'ouvrage d'Andre Bajcsy-Zsilinszky	296

REVUE

Le legs de manuscrits de Lajos Dézsi. Publ. par István Monok. Szeged, 1989. (<i>Kőhegyi, Mihály</i>)	298
Bibliophilie und Buchgeschichte in Finnland. Berlin, 1988. (<i>Kókay, György</i>)	299
Walter Lukan – May Demeter Peyfuss: Ost- und Südosteuropa – Sammlungen in Österreich. Wien–München, 1990. (<i>Fried, István</i>)	299
BI-Lexikon. Literaturen Ost- und Südosteuropas. Ein Sachwörterbuch. Hrsg. von Ludwig Richter u. Heinrich Olschowsky. Leipzig, 1990. (<i>Fried, István</i>)	300